

Aan: Provincie Drenthe
t.a.v. Drs. R.A. Munniksma
Postbus 122
9400AC Assen

Betreft: Reactie op rapport 618. "Naar een duurzame bollenteelt 2004 – 2007" HLB

Diever, 6 september 2008

Geachte heer Munniksma,

In deze brief wil Stichting Bollenboos u een reactie geven op de rapportages van de verschillende onderzoeken naar de reductie van milieubelastingpunten in de lelieteelt in Drenthe. Deze onderzoeken zijn uitgevoerd in opdracht van de Provincie Drenthe en gecoördineerd door het Platform Duurzame Bollenteelt. De resulterende rapporten¹ zijn door de Stichting Bollenboos bestudeerd en meegenomen in onderstaande reactie.

Om te beginnen willen we de provinciale bestuurders, de betrokken telers en andere betrokkenen een compliment maken met de bestuurlijke aandacht voor de uitvoering van de diverse onderzoeken, resulterend in de verschillende rapporten. We constateren dat de provincie Drenthe hiermee voorop loopt t.a.v. beleidsonderzoek voor de bollenteelt in Nederland.

Over de conclusies zijn wij als Stichting Bollenboos echter kritischer dan de opstellers van het rapport "Naar een duurzame bollenteelt 2004-2007 HLB" (rapport 618). Met name de gemelde reductie van 75% in milieubelasting en de beeldvorming dat de lelieteelt in Drenthe daarmee nagenoeg aan de gestelde reductiedoelstelling voldoet is naar onze mening niet juist.

Onze voornaamste punten van kritiek zijn:

1. De gemelde afname van de milieubelasting met 75% is discutabel. Uit ons commentaar blijkt dat dit percentage om diverse redenen sterk geïnflatteerd is omdat significante bijdragen aan de milieubelasting buiten het onderzoek zijn gehouden. De afname van het aantal milieubelastingpunten is voor sommige middelen die in de lelieteelt worden gebruikt structureel. Het is een duidelijke eerste stap om te komen tot een meer duurzame bollenteelt in Drenthe, de doelstelling waarmee het Platform Duurzame Bollenteelt is begonnen. Maar we zijn zeker nog niet bij het gestelde doel van 90% reductie. Vanuit dit standpunt onderschrijven wij dan ook de in het rapport gegeven aanbeveling om een vervolgpriject te starten. Belangrijk is daarbij dat het doel en middelen van het vervolptraject aansluiten bij onderstaande aandachtspunten.
2. De gepresenteerde resultaten zijn vanuit wetenschappelijke oogpunt onbetrouwbaar omdat a) de meetmethode gedurende het onderzoek is gewijzigd en b) de metingen en rapportage niet door een onafhankelijke partij zijn uitgevoerd of getoetst.

¹ De volgende rapporten zijn meegenomen in deze reactie van stichting Bollenboos:

- rapport 618 "Naar een duurzame bollenteelt 2004 – 2007" HLB
- rapport "Onderzoek naar het effect van een Tagetes voordeel op de groei van leliebollen", HLB 2008
- rapport "Duurzame lelieteelt in Drenthe", F. Kreuk
- rapport "Monitoring Tagetes percelen", HLB
- rapport "Inventarisatie milieubelasting 2004 – 2006", HLB

Onderstaand gaan we nader in op genoemde punten van kritiek. We citeren daarbij steeds enkele passages uit het onderzoek en vermelden vervolgens ons commentaar.

1. De gemelde afname van de milieubelasting met 75% is onjuist

Conclusies en passages uit het onderzoek:

Bij de start van het Platform Duurzame Bollenteelt is een stimuleringsproject opgesteld tussen de verschillende deelnemende partijen (provincie, sector, waterschappen, waterleidingbedrijven, milieubeweging) om te komen tot een reductie van de milieubelastingpunten in de lelieteelt van 90% ten opzichte van het standaard DLV advies uit 2002². In de rapporten wordt een afname van het aantal milieubelastingpunten gemeld van 75%.

Ons commentaar:

De resultaten van de huidige reductie zijn voor 88% te danken aan een verandering in de middelenkeuze binnen de kaders van het onderzoek, nl. het gebruik van minder schadelijke stoffen. Voorzover hiervoor wettelijke regelgeving ontbreekt, is er echter geen garantie dat deze verandering van middelengebruik wordt voortgezet.

De overige 12% is verkregen door een herbeoordeling van de milieubelastingpunten door het Centrum voor Landbouw en Milieu (CLM). Deze 12% is dus niet toe te schrijven aan de veranderende teeltmethodes door de deelnemers aan het project. Dat maakt dat de reductie van 75%, zoals gesteld in de rapporten, voor het volledige beeld moet worden bijgesteld.

2. Significante bijdragen aan milieubelasting zijn buiten het onderzoek gehouden

Conclusies en passages uit het onderzoek (a t/m c):

a. Een belangrijke milieuwinst wordt geboekt ten aanzien van de aaltjesbestrijding en wel door het gebruik van Tagetes (afrikaantjes) in plaats van chemische bestrijding (natte ontsmetting). Deze winst wordt als een significante bijdrage aan de gerapporteerde reductie van 75% gekenmerkt.

b. In het onderzoek zijn geen bestrijdingsmiddelen meegenomen die bij de bolontsmetting op het bedrijf zelf worden gebruikt. Alleen de middelen die op de teeltpercelen worden gebruikt zijn bij het onderzoek betrokken.

c. In het onderzoek zijn geen leliepercelen meegeteld die grenzen aan openbare watergangen. Het aantal milieubelastingpunten van die percelen is dan ook niet bij de berekening betrokken.

Ons commentaar:

a. De toepassing van ontsmetting d.m.v. Tagetes is een belangrijke doorbraak. Binnen de kaders van het onderzoek is hier echter slechts minimaal gebruik van gemaakt: ca. 50 ha per jaar op een totaal van 660 ha in het onderzoek, dus minder dan 10%. Bij de berekening van het aantal milieubelastingpunten wordt er echter ten onrechte van uitgegaan dat in de toekomst 100% Tagetes ontsmetting gehanteerd zal worden.

b. Niet alle gebruikte bestrijdingsmiddelen zijn meegenomen in het onderzoek. Bijvoorbeeld het middel Monam wordt wel gebruikt, maar staat niet genoemd in het rapport³. Monam, ook bekend als Metam Natrium of Metam Sodium, wordt als middel gebruikt bij de natte grondontsmetting. Indien het gebruikt wordt in de periode september-februari levert het een bijdrage van 15400 milieubelastingpunten per hectare, waarvan er 14250 in het grondwater

² Er is destijds nooit een convenant getekend! Er is zelfs geen concepttekst opgesteld.

³ Zie rapport 'Een Teelt op Drift' van de Stichting Bollenboos.

terrecht komen. Ook de middelen die worden gebruikt bij het bolontsmetten zijn niet meegenomen in de waardering. Deze middelen worden op het bedrijf zelf gebruikt i.p.v. op de percelen, maar moeten volgens ons wel worden meegeteld. Ook de vervuiling van spoelgrond en spoelwater van de bollen, die in het beste geval weer wordt uitgereden over de velden, is niet meegenomen in de rapportage.

c. Stichting Bollenboos heeft de afgelopen 7 jaar 105 leliepercelen geïnventariseerd die rechtstreeks grensden aan watergangen in de gemeente Westerveld (zie rapport 'Een teelt op drift', Bollenboos, 2007). Ook de hiermee samenhangende milieubelasting is niet meegenomen in het rapport 618.

3. De gepresenteerde resultaten zijn onbetrouwbaar

Conclusies en passages uit het onderzoek:

Het onderzoek en de rapportage zijn uitgevoerd in opdracht van de provincie Drenthe. Om dit inhoudelijk aan te sturen is het Platform Duurzame Bollenteelt gevormd. In dit platform zitten vertegenwoordigers van de provincie, de Drentse milieufederatie, waterleidingmaatschappijen, waterschappen en de bollensector. Het feitelijke onderzoek, de begeleiding van de telers hierbij en de rapportage over de resultaten zijn uitbesteed aan het bureau HLB (Hilbrands Laboratorium).

HLB rapporteert o.a. "de vermindering (van de milieubelasting met 75%) is zowel te danken aan een verbeterde formulering van de middelen en herbeoordeling van de milieueffecten door CTB als aan de verandering van de middelenkeuze en dosering door de praktijk".

Ons commentaar:

De metingen en rapportage zijn niet door een onafhankelijke partij uitgevoerd of getoetst. HLB is een commercieel bedrijf met een groot belang bij de teeltsector en de LTO. Omdat het bedrijf zowel de begeleiding (consultancy) als de beoordeling en rapportage (accountancy) heeft uitgevoerd is er sprake van niet onafhankelijke belangen. De onderzoekers hadden hiervan tenminste melding moeten maken. Ter informatie: in de financiële wereld is deze verstrengeling van belangen zelfs bij wet verboden, in andere sectoren moet de afhankelijkheid geëxpliciteerd worden.

De meetmethode gedurende het onderzoek is gewijzigd.

Er zijn verschillende methoden gebruikt voor het onderzoek. Een eenduidige methode van dataverzameling is voor de validiteit en daarmee voor de betrouwbaarheid van de resultaten van het onderzoek essentieel. Zo varieert het aantal percelen, waarvan de gegevens worden gebruikt (respectievelijk 61, 36 en 23). Bovendien is de betrouwbaarheid van de dataverzameling discutabel. De telers hebben de gebruikte middelen zelf geregistreerd en hebben zelf de data ingediend. Uit het rapport wordt niet duidelijk of deze vorm van dataverzameling getoetst is op consistentie en betrouwbaarheid.

Naar onze mening is de interpretatie van aanlevering van gegevens niet altijd correct. Het toekennen van meer of minder milieubelastingspunten (MBP's) aan middelen heeft te maken met veranderend inzicht en niet met de stof zelf. De eigenschappen van de stof zijn in de loop van de tijd niet veranderd, toch wordt het als zodanig gepresenteerd. Als in een presentatie een stof A in 2004 200 MBP's en in 2007 100 MBP's heeft, dan moet 2004 gecorrigeerd worden naar 100 MBP's. Het fundament van de rapporten is daarmee qua methodiek niet consistent. Ook zou het voor de heldere normering verstandig zijn niet in percelen te rekenen maar in hectares. Door in percelen te rekenen zijn de resultaten lastig te interpreteren.

Ook de dataverzameling van het onderzoek is niet consequent uitgevoerd. Ter illustratie: Op blz. 6/39 "Tabel 1 Werkwijze bij de middeleninventarisatie", rapport 618, is te zien dat: Het geregistreerde oppervlak merkwaardige verschillen vertoont.

Periode 1 staat voor 64 percelen, Periode 2 staat voor 36 percelen of 630 hectare en periode 3 staat voor 660 hectare. Zowel het aantal (64 en 36 percelen, 630 ha en 660 ha) als de dimensies (hectaren en percelen) als de meetmethode (hoge en lage input of totaal middelengebruik/totaaloppervlak) variëren. Deze variaties veroorzaken een te grote onbetrouwbaarheid van de eindberekening en daarmee over het middelengebruik in de Drentse lelieteelt. De conclusie, dat uit berekeningen een betrouwbaar beeld ontstaat over de middelengebruik in de Drentse lelieteelt, is dan ook niet correct.

Samenvattende conclusies van de Stichting Bollenboos:

- Het stimuleringsproject van het Platform gaat zoals gezegd uit van een beoogde reductie met 90%. Dat niveau is nog niet gehaald, niet in de rapportage (75%) en volgens ons bij lange na niet in de praktijk (<75%). De opgeroepen beeldvorming dat het stimuleringsproject een groot succes is dient o.i. dan ook te worden bijgesteld.
- De afname van het aantal milieubelastingspunten heeft voornamelijk betrekking op het vervangen van het grondontsmetten door de inzet van Tagetes-teelt.
- Het blijvende rendement van het stimuleringsproject is onzeker. De belangrijkste vraag die o.i. niet wordt beantwoord is op welke wijze de bereikte resultaten een structureel karakter zullen krijgen. Simpel gezegd: wat zal er in de komende praktijk van terecht komen? Hoe kan bijvoorbeeld worden bereikt dat de positieve resultaten die zijn behaald met de Tagetes proef en met de teeltbegeleiding van de deelnemers kunnen worden gecontinueerd? Als deze intensieve begeleiding wordt losgelaten, dan is het waarschijnlijk dat de bereikte situatie in Drenthe terugvalt naar het huidige landelijk niveau. Hiervan is bekend dat de afgelopen jaren er sprake is van een toename van gewasbeschermingsmiddelen (CBS, 2007).
- Het financiële rendement van de proef ontbreekt geheel in het rapport. Een financiële borg voor telers maakt de kans op succesvolle voortzetting groter. Het zal deelnemers over de streep trekken om mee te doen. Een belangrijke vraag is: wat heeft het project gekost, zijn er extra kosten voor de deelnemers en wat kost voortzetting van de ingezette werkwijze?
- Er zijn bestrijdingsmiddelen, die nog steeds bij de lelieteelt worden ingezet met name tegen onkruid en vuur, waar alternatieven voor gezocht moeten worden die minder milieubelasting veroorzaken. Blijvend gebruik van deze middelen zal leiden tot een blijvende hoge milieubelasting.

De eindconclusie van Bollenboos is, dat ondanks een aantal hoopvolle resultaten die het project heeft opgeleverd, de lelieteelt in Drenthe als een teelt moet worden beschouwd die, in vergelijking met andere teelten, het Drentse lucht- water en bodemmilieu nog steeds zwaar belast.

Aanbeveling:

Het zou bijzonder jammer zijn als de gevonden resultaten niet blijvend kunnen worden geïmplementeerd. Als het stimuleringsproject niet wordt voortgezet en de economische factor binnen de teelt te dominant aanwezig blijft, dan is te verwachten dat de positieve resultaten grotendeels zullen verdwijnen. De Stichting Bollenboos wil de aanbeveling een vervolgpriject te starten voor verdere terugdringing van de milieubelasting dan ook van harte onderschrijven (p.20-39). Dit houdt in:

- Jaarlijkse monitoring en teeltbegeleiding
- Onderzoek naar vervanging van sterk milieubelastende middelen
- Voortzetting van Tagetes teelt en van de monitoring van het resultaat.
- Het op betrouwbare wijze blijven berekenen van de milieubelastingspunten
- Onafhankelijk analyse van de resultaten

De Stichting Bollenboos is een initiatief van burgers uit de gemeente Westerveld die zich ernstige zorgen maken over de schadelijke gevolgen van de lelieteelt voor mens en milieu.

De Stichting Bollenboos is graag bereid een toelichting te geven op bovenstaande en stelt het op prijs in een gesprek met u een inhoudelijk weerwoord te ontvangen op ons commentaar op de rapportages.

Met vriendelijke groet,

Namens Stichting Bollenboos

Ir. W. E. Van Dalen
Voorzitter Stichting Bollenboos

Drs. B. Verhave
secretaris Stichting Bollenboos

Stichting Bollenboos
Dwarsdrift 24
7981 AP Diever

In afschrift eveneens gezonden aan:
-Leden Provinciale Commissie Omgevingsbeleid
-Deelnemers Platform Duurzame Bollenteelt